

Araştırma / Original article**Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi ve Türk toplumunda geçerlilik ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi*****Gönül BODUR,¹ Arzu Kader HARMANCI SEREN²****Öz**

Amaç: Bu çalışmada bireylerin geleceğe yönelik tutumlarını değerlendirmek üzere geçerli ve güvenilir bir araç geliştirilmesi amaçlandı. **Yöntem:** Bu metodolojik çalışma, İstanbul'da çalışmaya katılmayı kabul eden 801 bireyle gerçekleştirildi. Çalışmanın verileri Bilgi Formu ve Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği taslağı kullanarak toplandı. Ölçek geliştirme sürecinde araştırmacılar 55 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturdu. Kapsam geçerliğinden sonra ölçekteki madde sayısı 32'ye, madde analizinden sonra 21'e düşürüldü. Madde analizinden Ölçek geliştirilmesinin ikinci aşamasında ölçeğin yapı ve ölçüt geçerlilikleri ile zamana göre değişmezliği ve iç tutarlık güvenilirliği sınıandı. Verilerin analizinde yüzde, madde toplam puan korelasyonu, açıklayıcı faktör analizi, eşleştirilmiş gruplarda t-testi ve Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı kullanıldı. **Bulgular:** Katılımcıların %66.8'i kadın, %28.6'i evli, %68.4'ü lisans mezunu, %22.7'si çocuk sahibi, %60'ı orta gelir düzeyinde, yaş ortalamaları 28.10±10.56 yıl idi. Ölçek taslağında yer alan 32 maddenin kapsam geçerlilik oranının 0.80'in, 21 maddenin korelasyon katsayılarının 0.350'nin üzerinde olduğu, maddelerin toplam varyansın %55.26'sını açıklayan dört faktöre ayrıldığı bulundu. Ölçeğin iç tutarlık katsayısının alt boyutlarda 0.70-0.87 arasında değiştiği, ölçek toplamı için 0.91 olduğu bulundu. **Sonuç:** Dört alt boyutta yer alan toplam 21 maddeden oluşan, Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna varıldı. (*Anadolu Psikiyatri Derg 2020; 21(Ek sayı.1):5-13*)

Anahtar sözcükler: Gelecek, tutum, geleceğe yönelik tutum, geçerlilik, güvenilirlik, toplum

Development of Attitudes toward Future Scale and evaluation of the reliability and validity in Turkish population**ABSTRACT**

Objective: The aim of this study is to develop a data collection tool which targets to determine individuals' attitudes toward future. **Methods:** This methodological study was carried out on 870 individuals who agreed to participate in the study in Istanbul. Data were collected by a survey consisted of an Information Form and the Attitudes toward Future Scale (Draft). During the development of the scale, researchers created a draft pool of 55 scale items. The draft scale consisted of 32 items after content validity and it consisted of 21 items after the item total correlation analyzes. In the second stage of the scale development, construct and criterion validities, time stability and internal consistency reliability of the draft scale have been tested. Percentage, item total score correlations, exploratory factor analysis, paired samples t test and Cronbach's alpha coefficient were performed for data analyses. **Results:** The mean age of the participants was 28.10±10.56; 66.8% of them were women, 28.6% of them were married, 68.4% had a bachelor's degree, 22.7% had a child, 60% of them had mid-level of income. It was found that content validity indices of 32 items were over 0.80, item total correlation values of 21 items were over 0.350 and these items

* Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulmuştur (19-22 Haziran 2019, Sakarya, Türkiye).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, İstanbul

² Doç. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hemşirelikte Yönetim ABD, İstanbul

Yazışma adresi / Correspondence address:

Dr. Öğr. Üyesi Gönül BODUR, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Hemşirelikte Eğitim ABD, Şişli/İstanbul, Türkiye

E-mails: gonul.bistanbul@gmail.com; gnlbodur@istanbul.edu.tr

Geliş tarihi: 22.10.2019, **Kabul tarihi:** 25.11.2019, **doi:** 10.5455/apd.69856

6 Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi ve Türk toplumunda geçerlilik ve ...

separated four factors that explain 55.26% of total variance. It was found that internal consistency coefficients varied between 0.70-0.87 in subscales and 0.91 in total scale. **Conclusion:** Attitudes Toward Future Scale which consists of 21 statements in four subscales is valid and reliable tool. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2020; 21(Suppl. 1):5-13)

Keywords: future, attitude, attitudes towards future, reliability, validity, society

GİRİŞ

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin çok hızlı ve kapsamlı olduğu iletişim ve bilgi çağında yaşanan değişimlere bireysel, örgütsel, mesleki ve toplumsal uyum sağlama çabaları kaçınılmaz olmaktadır. Yirmi birinci yüzyılda teknolojiye yaşanan gelişmeler yaşamı sosyal, kültürel, ekonomik hatta politik yönden değişime uğratabilecek bir potansiyeli beraberinde getirmektedir. Bu durum bireylerin geleceğe yönelik hedeflerini, planlarını etkilemekte ve dolayısıyla bireylerin geleceğe yönelik tutumlarının ve gelecek ile ilgili algılarının değişmesine neden olmaktadır. Bireylerin iyimser, planlı, kaygılı, vizyoner, kötümser tutumları ve belirsizlikleri yönetme becerileri bireysel geleceklerini etkilemektedir.^{1,2}

'Geleceği düşünme,' insan doğasının ayrılmaz bir özelliğidir. Geleceği düşünmenin başlangıcı da dünyada ilk insanın ortaya çıkışından bugüne süregelmektedir. Basit veya karmaşık olsun, her türlü karar verme durumu geleceği düşünerek farklı olasılıkları değerlendirmeyi ve neden-sonuç ilişkilerini kurmayı beraberinde getirir. Literatürde uzgörü kavramının temelleri bu düşüncelere dayanmakla birlikte, bunların daha da ötesine giden anlamlar taşıdığı belirtilmiştir.³ Modern psikolojide geleceği zihinde canlandırmanın, olası senaryoları düşünmenin kişinin güdü ve davranışlarını anlamamız bakımından öneminin vurgulanması, Lewin ve Frank gibi öncülerin psikolojik zaman veya gelecek zaman yönelimi kavramını önermelerine dayanmaktadır. Lewin ve Frank'ın bu yayınlarda ortaya koydukları kişinin gelecek amaçlarının ve beklentilerinin güdüsel açıdan bağlantılı olduğu görüşlerine, daha sonraki yayınlarda da atıf yapılmıştır. Van Calster ve arkadaşları psikolojik geleceğin, özünde güdüyle ve hedeflerle ilgili olduğunu belirtmişlerdir.⁴ Gjesme ise, gelecek zaman yöneliminin, kişinin hedeflerine yönelişini vurguladığını, kişilerin gereksinimlerinin, gelecekte ulaşmak istedikleri amaçlar-hedefler şeklinde somutlaştırılarak zamanla bir kişilik özelliğine dönüştüğünü belirtmektedir.⁵ Sosyoloji ve toplumsal değişimler üzerine çalışmaları olan Daniel Bell'in Gelişmeye Engeller (1972) adlı kitabı bugün bile geçerliliğini sürdüren tehlikelere dikkat çeken gelecek ile ilgili gelişmeleri vurgulamıştır.⁶⁻⁸ Gelecek bilimci Toffler'in Gelecek Şoku (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2020; 21(Suppl.1):5-13

(1981), Kahn ve Wiener'in Yıl 2000 gibi kitapları insanların küresel bir bakış açısıyla geleceği sorgulamalarına neden olarak, gelecekle ilgili bilimsel çalışmalara başlanmasında etkili olmuştur.^{6,9} Gelecek ile ilgili yayınlarda gelecek zaman yöneliminin dışında, gelecek algısı ve gelecek uzgörüsü kavramlarının da sık kullanıldığı dikkat çekmektedir. Sarıtaş uzgörüyü, 'uzak görüş', 'uzman görüş' ve 'uzlaşmacı görüş' anlamlarını içeren, yaratıcı, katılımcı ve organize bir yolla uzun dönemli gelecek ile iletişim kurma, geleceği yönetme ve geleceği yaratma amacını taşıyan bir eylem olarak tanımlamıştır.³ Dünyanın pek çok ülkesinde stratejik uzgörü üzerine lisans ve lisansüstü programlar vardır.¹⁰ Türkiye'de yapılan gelecek çalışmalarına ve ilgili kuruluşlara bakıldığında, konu ile ilgili akademik çalışmaların az olduğu görülür. Bu eksikliğin giderilmesi için Türkiye'de dernek çalışmaları, öngörü raporları ve etkinlikler öne çıkmakla beraber, lisansüstü programların açılması ve uluslararası akademik danışmanlık ofisleri önerilmektedir.

Alan yazında gelecek zaman yönelimi üzerinde durulan ölçme araçlarına rastlanmış, ancak bireysel gelecek tutumlarıyla ilgili ölçme aracına rastlanmamıştır. Bu araştırmanın getireceği en önemli katkı bireylerin kendi geleceklerine yönelik tutumlarının belirlenmesi ile alan yazına geçerli, güvenilir bir geleceğe yönelik tutum ölçeği kazandırmaktır. Çalışma, bireylerin geleceğe yönelik tutumlarının belirlenmesine yönelik veri toplama aracı geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen metodolojik bir çalışmadır.

YÖNTEM

Araştırmanın tipi

Araştırma metodolojik tasarım tipindedir.

Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmanın kuramsal evreni Türkiye'de her bölgeden göç alan Marmara Bölgesinde yaşayan, çalışma evreni ise belirlenen araştırma ölçütlerine uyan ve ulaşılabilen bireylerdir. Çalışmanın evrenini çalışmaya alınma ölçütlerine uyan ve kendilerine gelişigüzel olarak ulaşılan 1000 birey oluşturdu. Örnekleme alınma ölçütleri bilişsel, duyuşsal ve sözel olarak iletişim kurmaya engel herhangi bir sorun bulunmaması; 18-65

yaşları arasında bulunma ve çalışmaya katılmaya gönüllü olma şeklinde belirlendi. Araştırma Haziran 2017-Aralık 2017 tarihleri arasında yapıldı. Araştırmada Marmara Bölgesi Türkiye'nin en çok göç alan ve nüfus yoğunluğu en fazla olan kozmopolit bir bölge olması nedeniyle özellikle tercih edildi.¹¹ Çalışma, katılmayı kabul eden 870 birey ile yapıldı. Ancak tam ve eksiksiz olarak doldurulan 801 anket değerlendirildiğinden, evrenin %80.1'ine ulaşıldı.

Alan yazında, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarında ölçek madde sayısının 2-20 katı örneklem büyüklüklerinde çalışılan örnekler olduğu,¹² ancak özellikle açıklayıcı faktör analizi yapılacak çalışmalarda örneklem hacminin madde sayısının en az 20 katı olması gerektiği belirtilmiştir.¹³ Bu çalışmada taslak ölçek madde sayısı 32'dir. Çalışmada madde sayısının 20 katı olan 640'ın üzerinde katılımcıdan veri toplanmıştır (s=801).

Veri toplama araçları ve verilerin toplanması

Ölçek geliştirme sırasında çalışmaya ilişkin verilerin elde edilmesinde Bilgi Formu ve Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği taslağı kullanıldı.

Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından araştırmanın amacı dikkate alınarak belirlenen toplam 10 sorudan oluştu. Bilgi formunda bireylerin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, öğrenim düzeyi, çocuk sahibi olma durumu, gelir düzeyi, yakınlarının bireyin gelecek algısını tanımlama durumuna yönelik maddeler yer aldı. Dünyanın, ülkenin ve bireylerin kendi geleceklerine yönelik maddeler Görsel Analog Ölçeği (VAS) ile değerlendirildi. Bireylerden her maddeye 0 (Katılmıyorum) ile 10 (Kesinlikle katılıyorum) arasında bir puan vermeleri istendi.

Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği (Taslak): Geleceğe yönelik tutum ölçeğindeki anlatımlar 'kesinlikle katılıyorum' (5 puan) seçeneğinden 'kesinlikle katılmıyorum' (1 puan) seçeneğine doğru sıralanmış beşli Likert şeklindedir. Ölçekteki anlatımların tümü pozitif yönde olup, ters madde yoktu. Elli beş maddelik taslak ölçek, kapsam geçerliliğinden sonra 32 maddeye indirildi. Ölçeğin 32 maddelik taslak formundan alınabilecek toplam puan 1-5 arasındadır. Ölçeğin değerlendirmesinde alınan düşük puanlar geleceğe yönelik olumsuz tutumu gösterirken, yüksek puanlar olumlu tutumu göstermektedir.

Araştırma prosedürü

Bu araştırma bireylerin geleceğe yönelik tutumlarını değerlendirmek amacıyla ölçek maddelerinin oluşturulması ve ölçeğin geçerlilik ve güveni-

lirliğinin sınanması olmak üzere iki aşamada yapıldı.

Birinci Aşama: Ölçek Maddelerinin Oluşturulması

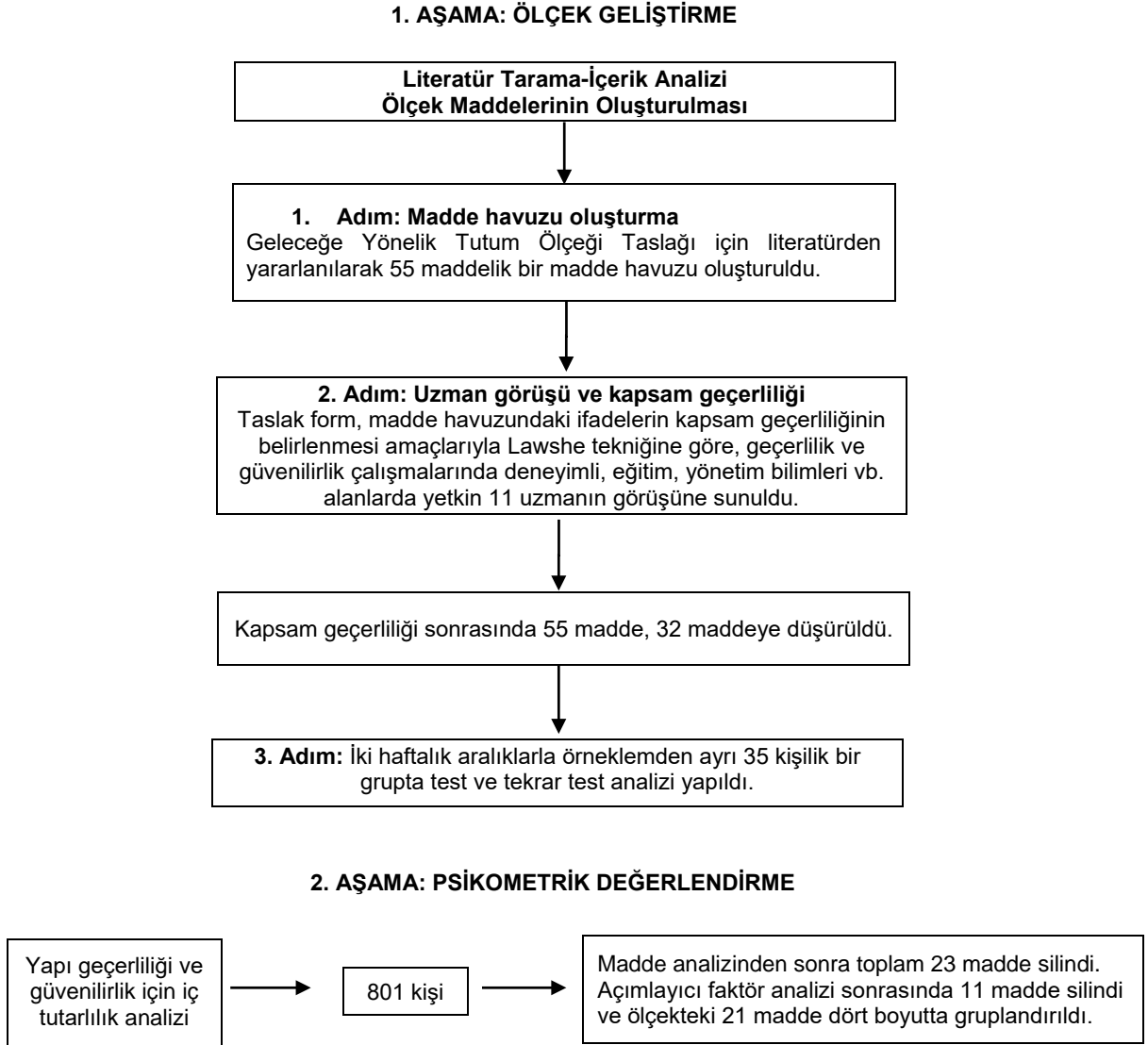
Bu aşamada bireylerin gelecek zaman yönelimlerine yönelik bilimsel yayınlar incelendi.^{3-6,14} Gelecek çalışmalarına yönelik niteliksel bir doktora tez çalışmasının bulgularından¹⁵ ve konu hakkında yayınlanmış diğer çalışmalardan yararlanılarak¹⁶⁻¹⁸ Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği Taslağı için 55 maddelik bir madde havuzu oluşturuldu. Taslak form, madde havuzundaki ifadelerin kapsam geçerliliğinin ve ölçmeyi hedefledikleri alanı temsil edip etmediklerinin belirlenmesi amaçlarıyla Lawshe tekniğine göre¹⁹ değerlendirilmek üzere, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarında deneyimli, eğitim, yönetim bilimleri vb. alanlarda yetkin 11 uzmanın görüşüne sunuldu (Şekil 1).

İkinci Aşama: Ölçeğin Geçerlilik ve Güvenilirliğinin Sınanması

Bu aşamada, kapsam geçerliğinde yeterli bulunan 32 maddelik Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği Taslak Formu uygulandı. Katılımcılardan toplanan formların (s=801) daha sonra psikometrik değerlendirmesi yapıldı. Psikometrik değerlendirmede önce madde analizi yapılarak maddeler arası ve maddelerin ölçek bütünü ile olan ilişkileri incelendi. Daha sonra ölçek maddelerinin nasıl gruplandırıldığını ve arka planda hangi etkenlerin oluştuğunu gözlemlemek ve faktör yapısını belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapıldı.²⁰ Maddelerin yer aldıkları faktörlerdeki faktör yükleri incelenerek, ölçeğin faktör yapısı belirlendi. Örneklemde elde edilen ölçümlerin güvenilirliğini sınamak amacıyla iç tutarlılık analizi yapıldı. Son olarak, zamana göre değişmezliğini değerlendirmek için, ölçek aynı katılımcı grubuna iki hafta arayla, alan yazında önerildiği şekilde iki kez uygulandı.²⁰ Araştırma sürecinde izlenen adımlar Şekil 1'de gösterildi.

Araştırmanın etik boyutu

Araştırma, İstanbul'daki bir üniversitenin etik kurulu tarafından onaylandı (Onay tarih ve numarası 06.07.2017, 2017.98.IRB3.81502). Bu araştırmayı yapmak için katılımcılardan da izin alındı. Katılımcıya bu çalışmanın gönüllü olarak yapıldığı, araştırmanın zarar verici bir özelliğinin olmadığı ve verilerin bilimsel yayınlarda isimsiz olarak kullanılacağı konusunda bilgilendirilmiş onay vermeden önce bilgi verildi.

Şekil 1. Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi, geçerlilik ve güvenilirlik süreci

Verilerin değerlendirilmesi

Veriler bilgisayar ortamında IBM SPSS 21.0 programında betimleyici (yüzde, ortalama ve standart sapma) ve psikometrik analizler (madde analizi, açımlayıcı faktör analizleri, eşleştirilmiş gruplarda t testi ve iç tutarlılık katsayısı) kullanılarak analiz edildi. Ölçeğin kapsam geçerliliği Lawshe tekniğine göre alınan uzman görüşlerinin kapsam geçerlilik indeksinin hesaplanması ile değerlendirildi.

BULGULAR

Örneklemin özellikleri

Araştırmaya Marmara Bölgesinde yaşayan, geli-

Anatolian Journal of Psychiatry 2020; 21(Suppl.1):5-13

şigüzel örnekleme ile evren arasından seçim ölçütlerine uyan 801 birey katıldı. Katılımcıların %66.8'inin kadın, %71.4'ünün bekar, %28.6'sının evli, %68'inin lisans mezunu, %22.7'sinin çocuk sahibi, %60'ının orta düzeyde gelir düzeyine sahip olduğu, yaşlarının 18-65 arasında ve yaş ortalamalarının 8.10 ± 10.56 olduğu belirlendi. Katılımcılara 'Kendinizi geleceğe yönelik nasıl tanımlarsınız?' sorusu soruldu; %42.7'si umutlu, %26.7'si endişeli, %34.2'si planlı, %42.8'i iyimser, %7.6'sı karamsar olduğunu belirtti.

Ölçeğin kapsam geçerliliği

Araştırmacılar tarafından geliştirilen 55 maddelik taslak ölçek maddeleri oluşturulurken Lawshe tekniğine göre 11 uzmanın görüşü alındı.

Uzmanlardan taslak ölçekteki ifadeleri '(1) madde hedef yapıyı ölçüyor,' '(2) madde hedef yapı ile ilgili, ancak gerekli değil,' '(3) madde hedef yapıyı ölçmek için uygun değil' olarak değerlendirmeleri istendi. Lawshe tekniğinde 11 uzmandan görüş alınması durumunda kapsam geçerliliği ölçütünün 0.59 olarak alınması önerildiğinden bu çalışmada da aynı değer referans alındı.^{19,21,22} Taslak ölçekteki maddelerin kapsam geçerlilik oranları (KGO) 0.17-1.0 arasında

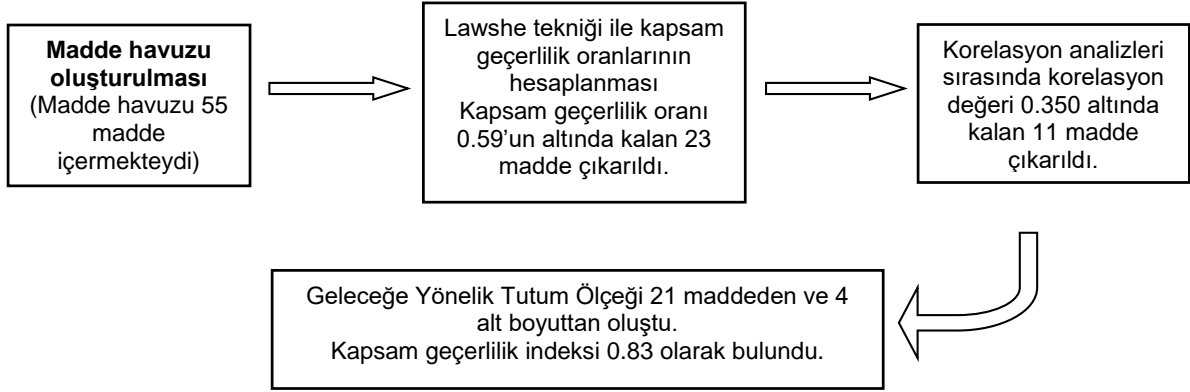
bulundu. KGO 0.59'un altında olan 23 madde taslak ölçekten çıkarılarak 32 maddelik form oluşturuldu. Bu formun KGO'su 0.83 olarak bulundu.

Madde analizi

Taslak ölçeğin değerlendirilmesinde 32 maddenin madde-toplam puan korelasyon değerleri incelendi. Korelasyon katsayıları 0.038-0.572 arasında bulundu. Madde-toplam korelasyon

Tablo 1. Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği ortalama puanları ve madde toplam puan korelasyon değerleri (s=801)

Maddeler	Ort.±SS	I. Düzey madde kor.	II. Düzey madde kor.	III. Düzey madde kor.	KGO oranları	Faktör-faktör yük aralığı
1. Geleceğe dair planlar yaparım.	3.87±1.04	0.442	0.595	0.601	0.82	1/0.625
2. Gelecek konusunda kendimi vizyoner olarak tanımlarım.	3.31±0.97	0.377	0.496	0.483	0.64	2/0.457
3. Geleceği düşünmekten korkarım.	2.47±1.16	0.068				
4. Geleceğe yönelik uzun vadeli planlar yapmayı gereksiz bulurum.	2.51±1.21	-0.097				
5. Hayatın bana ne getireceğini bilmemek beni huzursuz eder.	3.01±1.19	0.246				
6. Geleceği bugünden planlamam gerektiğini düşünürüm.	3.50±1.08	0.431	0.524	0.513	0.82	1/0.708
7. Bugünü, geleceği daha güzel hale getirecek şekilde yaşarım.	3.62±0.98	0.412	0.467	0.477	0.82	2/0.356
8. Gelecek hakkında düşünmenin gereksiz olduğuna inanırım.	2.11±1.10	-0.088				
9. Geleceği düşünmek bende kaygı yaratır.	2.79±1.14	0.063				
10. Geleceğe yönelik hayaller kurarım.	3.92±1.02	0.449	0.588	0.589	.82	1/0.573
11. Gelecekte yapmak istediklerimi gerçekleştirebileceğim konusunda iyimserim.	3.62±0.96	0.405	0.530	0.554	0.64	2/0.735
12. Geleceği geçmişteki hatalarımı düzeltmek için bir fırsat olarak görürüm.	3.64±1.04	0.485	0.569	0.571	0.64	2/0.459
13. Geleceğimi yönetebileceğime inanırım.	3.40±1.05	0.453	0.565	0.575	1	2/0.573
14. Gelecek, hayallerimin gerçekleşeceği zamandır.	3.55±1.04	0.465	0.550	0.554	0.82	2/0.627
15. Gelecekte umutsuzum.	2.28±1.10	-0.038	0.64			4/0.368
16. Geleceği belirsiz ama bembeyaz bir sayfa olarak görürüm.	3.28±1.06	0.417	0.402	0.405	0.64	2/0.603
17. Geleceği düşünmek beni heyecanlandırır.	3.51±1.07	0.518	0.620	0.630	0.82	1/0.573
18. Gelecek ile ilgili endişelenmek aslında yersiz, çünkü ne olacaksa olur.	2.96±1.19	0.123				
19. Geleceği yönetmenin çok önemli olduğuna inanırım.	3.48±1.04	0.565	0.632	0.627	0.82	4/0.317
20. Gelecekte ne yapacağım hakkında düşünürüm.	3.84±0.97	0.564	0.692	0.688	1	1/0.699
21. Gelecek hakkında kafa yorarım.	3.62±1.08	0.509	0.619	0.606	0.82	1/0.706
22. Gelecekte olacak olan şeylerle ilgilenmem.	2.08±1.03	0.148				
23. Gelecekteki yeni gelişmelere karşı temkinliyimdir.	3.17±0.97	0.388		0.214		
24. Yeniliğe açık olduğuma inanırım.	3.89±0.95	0.453	0.535	0.542	0.82	3/0.832
25. Değişime açık olduğuma inanırım.	3.86±0.95	0.463	0.515	0.520	0.82	3/0.847
26. Geleceğe bakarken mutlaka önümü görmek isterim.	3.79±0.89	0.502	0.529	0.510	0.82	1/0.525
27. Geleceği planlarken stratejiler geliştiririm.	3.55±0.97	0.572	0.617	0.607	1	4/0.434
28. Geleceği yaratmak için geçmişin iyi analiz edilmesi gerektiğine inanırım.	3.82±1.01	0.510	0.528	0.519	0.82	4/0.530
29. Gelecekteki belirsizlikleri fırsat olarak görürüm.	3.04±1.04	0.374	0.350	0.358	0.64	4/0.730
30. Yarının bugünden daha iyi olmayacağına inanırım.	2.67±1.21	0.091				
31. Geleceğimi şekillendirebileceğime inanmam.	2.18±1.12	-0.065				
32. Bazı güçlükler olsa da gelecek hakkında iyimserim.	3.68±0.97	0.391	0.486	0.510	0.64	2/0.654

Şekil 2. Ölçek maddelerinin elenmesinde geçerlilik ve güvenilirlik süreci

değerleri 0.038-0.214 olup 0.30'un altında kalan toplam 11 madde daha taslak formdan çıkarıldıktan sonra yapılan analiz sonucunda ölçekte kalan 21 maddenin madde-toplam puan korelasyon değerleri 0.358-0.688 arasında bulundu (Tablo 1). Burada ilk aşamada korelasyon değeri 0.350 altında kalan 10 madde (3,4,5,8,9,15,18,22,30 ve 31. maddeler) analiz dışı bırakılıp kalan 22 maddenin madde toplam korelasyon değerleri yeniden hesaplandı. Bu analiz sonucunda da 23 numaralı madde 0.350 altında bir değer aldığından ilgili madde çıkarılıp analiz üçüncü kez yinelenen tüm maddelerin 0.350 değerinin üzerinde korelasyon değeri aldığı 21 maddeli form elde edildi (Şekil 2).

Açımlayıcı faktör analizi ve yapı geçerliliği

Ölçek maddelerinin alt boyutlarına dağılımı ve ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi için açımlayıcı faktör analizi yapıldı. Açımlayıcı faktör analizinden önce yapılan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlik testi sonucu 0.927; Bartlett Küresellik testi sonucu $\chi^2=6723.66$ (df=210, $p<0.001$) olarak bulundu.

Açımlayıcı faktör analizinde, faktör yüklerinin 0.317-0.847 arasında olduğu, maddelerin toplam varyansın %55.26'sını açıklayan dört faktöre ayrıldığı bulundu (Tablo 1). Birinci faktörde altı, ikinci faktörde sekiz, üçüncü faktörde iki, dördüncü faktörde beş madde vardı. Açıklanan faktör yüzdeleri birinci faktör için %20.16, ikinci faktör için %17.33, üçüncü faktör için %10.48, dördüncü faktör için %7.30 oldu (Tablo 1).

Güvenilirlik sonuçları

Faktör analizinden elde edilen dört faktörlü yapıda alt boyutların ve ölçek bütünü'nün iç tutarlılığını değerlendirmek için Cronbach alfa iç tutar-

lılık analizi yapıldı. Analizde alt boyutların iç tutarlılık katsayılarının 0.70-0.87 arasında ve ölçek toplamında 0.91 olduğu bulundu (Tablo 1).

Test-tekrar test analizi

Ölçeğin zamana göre değişmezliğini değerlendirmek için güvenilirlik analizi olarak 35 kişi üzerinde iki hafta ara ile gerçekleştirilen test ve tekrar testten elde edilen madde puan ortalamaları bağımlı gruplarda t testi ile karşılaştırıldı ve ölçümler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı belirlendi ($t=0.359$, $p>0.721$).

Ölçeğin geçerli ve güvenilir son hali ile yapılan analizler sonucunda katılımcıların ölçekten aldığı ortalamalar incelendiğinde, en yüksek madde puan ortalamalarına sahip maddeler sırası ile 'Geleceğe yönelik hayaller kurarım.' (3.92±1.02), 'Yeniliğe açık olduğuma inanırım.' (3.89±0.95), 'Geleceğe dair planlar yaparım.' (3.87±1.04), 'Değişime açık olduğuma inanırım.' (3.86±0.95), (Gelecekte ne yapacağım hakkında düşünürüm.' (3.84±0.97) olarak belirlendi. Katılımcıların ölçekten aldığı en düşük madde puan ortalamasına sahip madde ise, 'Gelecekteki belirsizlikleri fırsat olarak görürüm.' (3.04±1.04) olarak belirlendi.

TARTIŞMA

Madde havuzu oluşturma

Bu aşamada odak grup görüşmeleri yapma, açık uçlu sorulardan oluşan kompozisyonlar yazdırma, literatürde yer alan benzer ölçeklerden yararlanma, klinik gözlemlerden yola çıkma veya konuya ilişkin literatürü inceleme gibi seçeneklerin birinden veya birkaçından yararlanılabileceği belirtilmektedir. Bu çalışmada da madde

havuzu oluşturulurken alan yazından^{3,5,6,15,16,18} yararlanıldı. Gelecek çalışmalarında ele alınan ve bireylerin kendi geleceklerine yönelik tutumlarının başlıklarını yansıtan anlatımlara yer verildi.

Kapsam geçerliliği

Kapsam geçerliliği analizi ile ölçek maddelerinin, ölçülmek istenen alanı hangi ölçüde kapsadığı test edilmektedir.^{20,23} Bu çalışmada taslak ölçeğin kapsam geçerliliğinin test edilmesi için alanlarında uzman 11 kişiden görüş alındı. Lawshe tekniğine göre yapılan analizler sonucunda ölçeğin kapsam geçerlilik ölçütü 11 uzman için 0.59 olarak belirlendi ve bu değer altındaki değer alan anlatımlar çıkarıldıktan sonra kalan maddelerin kapsam geçerlilik oranları 0.64-1.0 arasında bulundu.¹⁹ Çıkarılan 23 madde değerlendirildiğinde, çıkarılan maddelerin diğer maddelere benzer olduğu, bazı maddelerin farklı bir açıdan aynı içeriği/anlamı kapsadığı görüldü.

Madde analizleri ve madde toplam puan korelasyonlarının hesaplanması

Ölçekte ve alt boyutlarda yer alan maddelerin buldukları alt boyuttaki diğer maddelerle ve ölçeğin bütünü ile korelasyon ilişkilerinin değerlendirildiği bu aşamada, korelasyon katsayılarının yüksek olması, o maddenin ölçülen kuramsal yapıya uygun olduğunun göstergesi olarak kabul edilmektedir.²³ Korelasyon katsayılarının alt sınırı olarak değişik değerler verilebilmektedir. Düşük değerli maddelerin ölçekte tutulması, iç tutarlılık katsayısı değerini düşüreceğinden, 0.300 ve üzerinde değerli maddelerin ölçekte tutulması önerilmiştir.²⁴ Bu çalışmada uyarlanan ölçeğin güvenilirliği için yapılan madde analizi sonrasında ölçekte kalan maddelerin korelasyon değerlerinin 0.358-0.688 arasında olduğu belirlendi. Bu aşamada ölçekten çıkarılan maddelerin geleceğe yönelik olumsuz tutum, kaygı, korku içeren, umutsuz anlatımlar olduğu dikkat çekti.

Yapı geçerliliği

Geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinde, ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek için en sık kullanılan yöntem, faktör analizidir. Alan yazında ölçek geliştirme çalışmalarında önceden bir yapı öngörülmüyorsa, açıklayıcı faktör analizi kullanılması gerektiği belirtilmiştir.^{23,25} Bu çalışmada yapılan açıklayıcı faktör analizi sonrasında ölçeğin dört faktörden oluştuğu belirlendi.

Faktörler ve her faktördeki maddeler değerlendirildiğinde ilk faktörde toplanan maddeler, bireylerin geleceği düşüncelerini ve geleceğe yönelik planlar yapma durumlarını içeren maddeler olduğundan, faktör 'geleceği düşünme ve planlama' (thinking and planning on future) olarak adlandırıldı (Tablo 2). İkinci faktörde toplanan maddeler, bireylerin geleceğe olumlu ve iyimser tutum benimseyip benimsemediklerini içeren anlatımlar olduğundan, faktör 'olumlu gelecek tasarımı/iyimserlik' (optimism /positive future design) olarak adlandırıldı (Tablo 2). Üçüncü faktörde toplanan maddeler, bireylerin geleceği düşünürken yeniliklere ve değişime açık olup olmadıklarını değerlendirmeye yönelik anlatımlar olduğundan, faktör 'yenilikçi olma' (being innovative) olarak adlandırıldı (Tablo 2). Dördüncü faktörde bireylerin geleceği yönetmenin ve geleceğe dönük stratejiler geliştirmenin önemli olup olmadığını değerlendirmeye yönelik anlatımlar yer aldığından faktör, 'geleceği yönetme' (managing the future) olarak adlandırıldı (Tablo 2).

İç tutarlılık analizi

Ölçek geliştirme çalışmalarında, ölçekte yer alan maddelerin iç tutarlılığını test etmek gerekmektedir. Likert tipi ölçeklerde iç tutarlılığı test etmek için en yaygın olarak Cronbach α analizleri kullanılmaktadır. Analiz sonucunda hesaplanan katsayının yükselmesi, ölçeğin iç tutarlılığının yükselmesi olarak yorumlanmaktadır.²³ Bu katsayının değişik alanlarda kabul edilebilir

Tablo 2. Ölçeğin ve alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları (s=801)

Faktör No.	Faktör adı	Madde numaraları	Sayı	Açıklanan varyans (%)	İç tutarlılık katsayısı
Faktör 1	Geleceği düşünme ve planlama	1,6,10,20,21,26	6	20.16	0.83
Faktör 2	Olumlu gelecek tasarımı/iyimserlik	2,7,11,12,13,14,17,32	8	17.33	0.82
Faktör 3	Yenilikçi olma	24,25	2	10.48	0.87
Faktör 4	Geleceği yönetme	16,19,27,28,29	5	7.30	0.70
	Toplam		21	55.26	0.91

12 Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi ve Türk toplumunda geçerlilik ve ...

değerinin 0.50-1.00 arasında olduğu, ancak 0.90-1.00 arasında olmasının mükemmel uyumu gösterdiği belirtilmiştir.²⁶ Bu çalışmada ölçeğin Cronbach α güvenilirlik katsayısı, ölçeğin tümü için 0.91 olarak bulundu (Tablo 2). Bu sonuç, ölçek maddelerinin birbirleriyle yüksek iç tutarlılığa ve yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu gösterdi.

Zamana göre geçerlilik, test-tekrar test analizi

Ölçek geliştirme çalışmalarında ölçeğin zamana göre değişmezliğinin gösterilmesinde bir güvenilirlik analizi olarak test-tekrar test kullanılması önerilmiştir.^{23,27} Bu amaçla en az iki hafta ara ile aynı grupta yapılan ölçümlerin sonucunda iki ölçüm arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0.88 olarak bulundu. Bu sonuca göre ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir.

Araştırmanın sınırlılıkları

Örneklem olasılıksız olarak belirlendiği için geçerlilik ve güvenilirlik bulguları bu örneklem ile sınırlıdır. Ölçeğin farklı örneklemelerde geçerlilik ve güvenilirliği test edilmelidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Birey ve toplumun geleceğe yönelik tutumu

Yazarların katkıları: G.B.: Konuyu bulma, alan yazın tarama, araştırma deseni, veri toplama ve analiz, makaleyi yazma; A.K.H.S.: Araştırma deseni, veri toplama ve analiz, makaleyi yazma, eleştirel gözden geçirme.

Teşekkür

Araştırmaya katılıp formaları dolduran katılımcılara teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Bodur G, Kaya H. Hemşirelerin gözüyle gelecek: 2050'li yıllar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Derg* 2017; 33(1):27-38.
2. Saritas O. Towards a systemic foresight methodology. *Foresight* 2011; 12:1-4.
3. Saritas O. Geleceği Uzgörü ile Yönetmek. <http://ref.advancity.net/newsletters/2007/01/uzgörü.htm>, 2007 (Erişim tarihi: 15 Mart 2015).
4. İmamoglu EO, Edwards AG. Geleceğe ilişkin yönelimlerde Benlik tipine bağlı farklılıklar. *Türk Psikoloji Derg* 2007; 22(60):115-138.
5. Gjesme T. On the concept of future time orientation: considerations of some functions' and measurements' implications. *International Journal of Psychology* 1983; 18:443-461.
6. Gültekin M. Eğitimde güncel bir kavram: Gelecek. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 2006; 45:61-83.
7. Bell W. Futures studies comes of age twenty five years after: The limits to growth. *Futures* 2001; 33(1):63-76.
8. Gore A. *The Future: Six Drivers of Global Change*. New York: Random House, 2013.
9. Toffler A. *Gelecek Korkusu: Şok*. S Sargut (Çev.), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1981.
10. Acceleration Studies Foundation. *Foresight Graduate Programs Global List*, 2016, <https://www.accelerating.org/gradprograms.html> (Erişim tarihi: 14 Eylül 2018).

11. TÜİK. Göç İstatistikleri, 2018. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1067 (Erişim tarihi: 17.11.2018)
12. Anthoine E, Moret L, Regnault A, Sébille V, Hardouin JB. Sample size used to validate a scale: a review of publications on newly-developed patient reported outcomes measures. *Health Qual Life Outcomes* 2014; 12(1):1-10.
13. Costello AB, Osborne JW. Best practices in exploratory factor analysis: Four recommendations for getting the most from your analysis. *Practical Assessment, Research & Evaluation* 2005; 10(7):1-9.
14. Bodur G. Hemşire ve Hemşire Öğretim Elemanlarının Hemşireliğin Geleceğine Yönelik Algıları. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2015.
15. Bodur G, Kaya H. The future of Turkish nursing 2050: Perceptions of nurses and nurse educators. *Int Nurs Rev* 2017; 64(4):511-519.
16. Bodur G, Kaya H. Hemşireliğin Geleceği: 2050'li Yıllar. *Florence Nightingale Journal of Nursing* 2015; 23(2):166-173.
17. Saritas O, Smith JE. The Big Picture-trends, drivers, wildcards, discontinuities and weak signals. *Futures* 2011; 43:292-312.
18. Summak EG. Youngsters' multi-dimensional future perceptions by the year 2020. *Foresight* 2003; 5(3):43-47.
19. Lawshe CH. A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology* 1975; 28:563-575.
20. Çapık C, Gözüm S, Aksayan S. Kültürlerarası Ölçek Uyarlama Aşamaları, Dil ve Kültür Uyarlaması: Güncellenmiş Rehber. *Florence Nightingale Hemşirelik Derg* 2018; 26(3):199-210.
21. Çam M, Arabacı L. Qualitative and quantitative steps on attitude scale construction. *Journal of Research and Development in Nursing* 2010; 2:65-68.
22. Veneziano L, Hooper J. A method for quantifying content validity of health-related questionnaires. *Am J Health Behav* 1997; 21(1):67-70.
23. Polit DF, Beck CT. *Nursing Research: Generating and Assessing Evidence for Nursing Practice*. Philadelphia, PA: Lippincott Williams and Wilkins, 2012, pp.333.
24. Wongpakaran N, Wongpakaran T. Reliability analysis: its application in clinical practice. *Vaccines, Benefits and Risks*, iConcept Press, 2013.
25. Büyüköztürk S, Kılıç ÇE, Akgün OE, Karadeniz S, Demirel F. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Beşinci baskı, Ankara: Pegem Akademik Yayıncılık, 2010.
26. Taber KS. The use of Cronbach's alpha when developing and reporting research instruments in science education. *Research in Science Education* 2017; 1-24.
27. Esin MN. Veri toplama yöntem ve araçları, veri toplama araçlarının güvenilirlik ve geçerliği. S Erdoğan, N Nahcivan, MN Esin (Eds.), *Hemşirelikte Araştırma: Süreç, Uygulama ve Kritik*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2014, s.169-192.